

Alphonse Daudet

PICIUL

Povestea unui copil

Traducere de
TRAIAN FIŢESCU

CORINT
BOOKS

PARTEA ÎNTÂI

I

FABRICA

M-am născut pe 13 mai 18..., într-un oraș din Languedoc, unde poți găsi, ca în toate orașele din Sud, mult soare, destul praf, o mănăstire de carmelite și două sau trei monumente romane.

Tatăl meu, domnul Eyssette, care pe vremea aceea se îndeletnicea cu negoțul de fulare, avea, la porțile orașului, o fabrică mare de zidul căreia își trântise într-o latură o locuință tihnită, acoperită în întregime de umbra platanilor și despărțită de ateliere printr-o grădină întinsă. Acolo am venit pe lume și acolo mi-am petrecut primii și singurii ani buni din viața mea. De aceea amintirea platanilor și a fabricii s-a păstrat nepieritoare în memoria mea recunoscătoare, iar când părinții mei au ajuns la ruină și a trebuit să mă despart de ele, le-am regretat ca pe niște adevărate ființe vii.

Trebuie să vă spun, de la început, că nașterea mea nu a purtat noroc casei Eyssette. Bătrâna Annou, bucătăreasa noastră, mi-a povestit de mai multe ori de atunci cum tatăl meu, aflat într-o călătorie în acel moment, a primit vestea ivirii mele pe lume în același timp cu aceea a dispariției unuia dintre clienții săi din Marsilia, care l-a ușurat de peste patruzeci de mii de franci, în așa fel încât domnul Eyssette, fericit și adânc mâhnit totodată, se întreba, ca și ceilalți, dacă trebuia să plângă pentru dispariția clientului din Marsilia sau

să râdă pentru fericita apariție a micului Daniel... Trebuia să fi plâns bunul domn Eyssette, trebuia să fi plâns de două ori.

Într-adevăr, am fost piaza rea a părinților mei. Din ziua nașterii mele, nenorociri de necrezut i-au asaltat din toate părțile. La început, l-am avut pe clientul din Marsilia, apoi două incendii în același an, apoi greva țesătoarelor, apoi cearta noastră cu unchiul Baptiste, apoi un proces foarte costisitor cu furnizorii noștri de vopsele, apoi, în sfârșit, Revoluția din 18..., care ne-a dat lovitura de grație.

Din acel moment, fabrica nu mai zbură decât într-o aripă; încetul cu încetul, atelierele se goliră: în fiecare săptămână, un război de țesut scos afară, în fiecare lună, o masă de vopsit mai puțin. Ți se rupea inima să vezi cum se duce viața din casa noastră ca dintr-un trup bolnav, încetișor, în fiecare zi câte puțin. O dată, nu se mai intră în încăperile de la al doilea cat. Altă dată, curtea din spate fu închisă. Și tot așa, timp de doi ani; timp de doi ani fabrica agoniză. În sfârșit, într-o zi, muncitorii nu mai veniră, clopotul de la ateliere nu mai sună, puțul cu roată încetă să mai scârțâie, apa din marile bazine în care se spălau țesăturile rămase nemișcată și, curând, în toată fabrica nu mai rămaserăm decât domnul și doamna Eyssette, bătrâna Annou, fratele Jacques și cu mine; apoi, acolo, în spate, ca să păzească atelierele, portarul Colombe și fiul său, micul Rouget.

Se sfârșise, eram ruinați.

Aveam pe atunci șapte sau opt ani. Cum eram plăpând și bolnăvicios, părinții mei nu voiseră să mă trimită la școală. Mama mă învățase doar să scriu și să citesc, plus câteva cuvinte spaniole și două sau trei melodii la chitară, cu ajutorul căroră dobândisem, în familie, reputația unui copil minune. Datorită acestui tip de educație, nu mă mișcam niciodată de acasă și am putut asista până în cele mai mici amănunte la agonia casei Eyssette. Acest capitol mă lăsa rece, mărturisesc; chiar am găsit în ruina noastră o parte foarte plăcută: puteam țopăi în voie prin toată fabrica, ceea ce, pe timpul muncitorilor, îmi era îngăduit doar duminica. Îi spuneam foarte serios micului Rouget: „Acum fabrica este a mea, mi-au dat-o să mă joc în ea”. Și micul Rouget mă credea. Credea tot ceea ce îi spunem prostul ăla.

Acasă, însă, nu toată lumea luă la fel de ușor prăbușirea noastră. Dintr-o dată, domnul Eyssette deveni înfricoșător; era de obicei o fire aprinsă, violentă, exagerată, răcnind, spărgând și tunând din te miri ce și cu cea mai mare plăcere; de fapt, un om minunat, însă iute la mânie, vorbind tare și de sus, și stăpânit de nevoia imperioasă de a stârni un veșnic cutremur în jurul lui. Lovitura dată de soartă, în loc să îl doboare, îl înverșună. De dimineața până seara era cuprins de o furie turbată care, neavând un obiectiv precis, se revărsa peste tot și peste toate, legându-se de soare, de mistral, de Jacques, de bătrâna Annou, de Revoluție, oh! mai ales de Revoluție... Auzindu-l pe tata, ați fi jurat că această Revoluție, care ne adusese la sapă de lemn, fusese anume îndreptată împotriva noastră. Așa că vă rog să mă credeți că revoluționarii nu erau deloc priviți cu ochi buni în familia Eyssette. Numai Dumnezeu știe cum îi făceam cu ou și cu oțet pe acei domni pe vremea aceea... Încă și acum, când bătrânul papa Eyssette (Dumnezeu să-l țină în viață!) simte că i se apropie accesul de gută, se întinde scârțâind din toate încheieturile pe scaunul lui lung și îl auzim oftând cu năduf: „Oh! revoluționarii ăștia!”

Pe vremea despre care vă vorbesc, domnul Eyssette nu avea gută, și durerea de a se vedea ruinat făcuse din el un om înfricoșător, de care nimeni nu se putea apropia. A fost nevoie să i se ia sânge de două, trei ori. În jurul lui toată lumea tăcea înspăimântată. La masă ceream pâine cu voce scăzută. Nu îndrăzneam nici măcar să plângem în fața lui. Așa că, de îndată ce își luă tălpășița, întreaga casă, de la un capăt la altul, era un vaiet și un suspin; mama, bătrâna Annou, fratele Jacques, și de asemenea, fratele meu mai mare, abatele, atunci când venea să ne vadă, cu toții începeau să plângă. Mama, se înțelege, plângea să îl vadă pe domnul Eyssette nenorocit; abatele și bătrâna Annou plângeau să o vadă pe doamna Eyssette plângând; cât privește pe Jacques, prea mic pentru a pricepe necazurile noastre, avea doi ani mai mult ca mine, plângea de plăcere.

Un copil ciudat fratele meu Jacques: iată unul care avea darul lacrimilor! De când îl știu, întotdeauna l-am văzut cu ochii înroșiți și obrajii uzi de lacrimi. Seara, dimineața, ziua, noaptea, în clasă, la școală, la plimbare, plângea neconținut, plângea peste tot. Când era

întrebat: „Ce ai?”, răspundea hohotind: „Nu am nimic”. Și, ceea ce este cel mai curios e că, într-adevăr, nu avea nimic. Plângea așa cum îți sufli nasul, asta era tot. Câteodată, domnul Eyssette, exasperat, îi spunea mamei: „Acest copil este ridicol, uitați-vă la el, este un fluviu”. La care doamna Eyssette răspundea cu vocea ei dulce: „Ce vrei, dragă? O să-i treacă cu vârsta, la anii lui eram la fel”. Așteptând să îi treacă, Jacques creștea; creștea chiar mult, dar asta nu îi trecea. Dimpotrivă, neobișnuita aptitudine cu care era înzestrat acest băiat ciudat, de a vărsa, din senin, torente de lacrimi, se dezvoltă, pe zi ce trecea, tot mai mult. Așa că jalea părinților noștri a fost un mare noroc pentru el... I se oferea ocazia mult visată de a hohoti în voie, zile în șir, fără ca nimeni să vină să îi zică: „Ce ai?”

Într-un cuvânt, pentru Jacques, ca și pentru mine, ruina noastră avea partea ei veselă.

În ceea ce mă privește, eram foarte fericit. Nu se mai ocupa nimeni de mine. Profitam de asta jucându-mă cât era ziua de lungă cu Rouget în atelierile pustii, în care pașii noștri răsunau ca într-o biserică, și în curțile mari, părăsite, cotopte deja de buruieni. Micul Rouget acesta, fiul portarului Colombe, era un băiat zdravăn de doisprezece ani, puternic ca un bou, credincios ca un câine, prost ca o oaie și care se făcea remarcat mai ales printr-o clăie de păr roșu care îți sărea în ochi și căreia îi datora porecla Rouget. Numai că vreau să vă spun că, pentru mine, Rouget nu era Rouget. Era, pe rând, credinciosul meu Vineri, un trib de sălbatici, un echipaj revoltat, tot ceea ce voiam. Eu însumi, pe vremea aceea, nu mă numeam Daniel Eyssette: eram omul acela ciudat, îmbrăcat în piei de animal, ale cărui aventuri tocmai îmi fuseseră dăruite, *master* Crusoe însuși. Dulce nebunie! Seara, după masă, reciteam *Robinson*-ul meu, îl învățasem pe dinafară; ziua îl jucam ca un apucat și luam tot ceea ce mă înconjură cu mine în piesa mea. Fabrica nu mai era fabrică, era o insulă pustie, oh! atât de pustie. Bazinele jucau rolul oceanului. Grădina era o pădure virgină. Erau în platani o mulțime de greieri care făceau parte din decor și habar n-aveau.

Nici Rouget, de asemenea, nu își dădea seama de importanța rolului său. Dacă l-ai fi întrebat ce era cu Robinson ăsta, l-ai fi pus în

mare încurcătură; totuși, trebuie să spun că își făcea datoria cu cea mai mare convingere și că, pentru a imita răcnetul sălbaticilor, nu era altul ca el. Unde îl învățase? Nu știu. Oricum, aceste răcnete fioroase pe care le scotea din rărunchi, scuturându-și claiă de păr roșu, i-ar fi făcut să se înfioare chiar și pe cei mai curajoși. Mie însumi, Robinson, mi se făcea inima cât un purice și eram nevoit să îi șoptesc: „Nu așa de tare, Rouget, mă sperii”.

Din nefericire, dacă Rouget imita strigătul sălbaticilor atât de bine, și mai bine știa să zică vorbele de ocară ale copiilor străzii și să înjure în numele Domnului nostru. Tot jucându-ne, am învățat să vorbesc ca el și într-o zi, când ne aflam cu toții la masă, o înjurătură cumplită îmi scăpă nu se știe cum. Înlemniră cu toții: „Cine te-a învățat asta? Unde ai auzit-o?” A fost un eveniment. Domnul Eyssette spuse numaidecât că ar trebui să mă trimită într-o școală de corecție; fratele meu cel mare, abatele, zise că, înainte de orice, se cuvenea să mă spovedesc, pentru că eram la vârsta judecății cumplite. Am fost dus la spovedanie. Groaznic! Trebuiau strânse din toate ungherele conștiinței mele o grămadă de păcate care zăceau acolo de șapte ani. N-am închis ochii două nopți la rând; și asta pentru că aveam un coș întreg de păcate, care de care mai păcătoase; le pusese pe cele mai mici deasupra, dar, degeaba, celelalte se vedeau, și atunci când, îngenuncheat în micul dulap de stejar, am fost silit să arăt toate astea preotului venit să le adune, am crezut că voi muri de frică și de rușine...

Se isprăvise. Nu voiam să mă mai joc cu Rouget; știam acum, Sfântul Petru a spus-o și preotul mi-a repetat-o, că diavolul ne dă mereu târcoale, ca un leu *quaerens quem devoret*. Oh! acest *quaerens quem devoret* ce impresie a făcut asupra mea! Știam, de asemenea, că acel intrigant de Lucifer poate lua orice înfățișare pentru a ne ispiti, și nimeni nu mi-ar fi putut scoate din cap gândul că se ascunsese în pielea lui Rouget pentru a mă învăța să înjur, luând astfel în deșert numele Domnului. Așa că prima mea grijă, de îndată ce m-am întors la fabrică, a fost să îl înștiințez pe Vineri că, de acum înainte, va rămâne acasă la el, departe de ateliere și de mine. Sărmanul Vineri! Această poruncă i-a frânt inima, dar s-a supus fără să crâcnească. Uneori, îl

zăream în picioare, la ușa gheretei portarului, pe partea atelierelor; stătea acolo trist și, când vedea că îl priveam, nenorocitul scotea, ca să mă înduioșeze, cele mai înfricoșătoare răcnete; dar, cu cât răcnea mai tare, cu atât mă ținea mai departe. Socoteam că seamănă cu faimosul leu *quaerens*. Îi strigam: „Pleacă, mă înspăimânți!”

Rouget se încapățână să răcnească astfel câteva zile; apoi, într-o dimineață, tatăl său, plictisit de aceste răcnete la domiciliu, îl duse să răcnească în altă parte, trimițându-l în ucenicie, și nu l-am mai revăzut niciodată.

Entuziasmul meu pentru Robinson nu se domoli nicio clipă din această pricină. Tocmai atunci, unchiul Baptiste se scârbi brusc de papagalul său și mi-l dăruie. Papagalul acesta îl înlocui pe Vineri. Îl așezai într-o colivie frumoasă în reședința mea de iarnă; și iată-mă, mai Crusoe ca niciodată, petrecându-mi zilele între patru ochi cu această interesantă zburătoare și încercând să o fac să spună: „Robinson, sărmanul meu Robinson!” Puteți pricepe asta? Papagalul acesta, pe care unchiul Baptiste mi-l dăruise ca să scape de veșnica lui trăncăneală, se încapățâna să nu vorbească, de îndată ce deveni al meu... Nici vorbă de „sărmanul meu Robinson” sau orice altceva; niciodată n-am izbutit să scot ceva de la el. Cu toate acestea, îl îndrăgisem mult și aveam mare grijă de el.

Ne duceam, așadar, zilele, papagalul meu și cu mine, în cea mai deplină singurătate, până când, într-o dimineață, mi se întâmplă un lucru într-adevăr extraordinar. În ziua aceea îmi părăsisem coliba devreme și, înarmat până în dinți, îmi exploram insula... Deodată, am văzut îndreptându-se spre mine un grup de trei sau patru persoane, care vorbeau foarte tare și gesticulau cu vioiciune. Dumnezeule! Oameni pe insula mea! N-am avut timp decât să mă arunc în spatele unui pâlț de leandri și încă pe burtă, dacă vă puteți închipui... Oamenii trecură pe lângă mine fără să mă vadă... Mi se păru că deslușesc vocea portarului Colombe, ceea ce mă mai liniști puțin; dar, cu toate acestea, îndată ce se îndepărtară, ieșii din ascunzătoarea mea și îi urmării de departe, să văd ce urma să se întâmple...

Acești străini rămaseră mult timp pe insula mea... O străbătură de la un capăt la altul, pas cu pas, bucată cu bucată. Îi văzui

*Ne duceam, aşadar, zilele, papagalul meu și cu mine,
în cea mai deplină singurătate.*

pătrunzând în peșterile mele și sondând cu bastoanele lor adâncimea oceanelor mele. Din când în când, se opreau și clătinau din cap. Mi-era tare frică să nu ajungă să îmi descopere sălașul... Ce s-ar fi întâmplat atunci cu mine? Dumnezeu! Din fericire, nu dădură peste el și, după o jumătate de oră, oamenii se retraseră fără să le treacă prin cap că insula era locuită. Cum plecară, alergai să mă închid într-una din colibele mele și îmi petrecui restul zilei întrebându-mă ce veniseră să facă.

Aveam să aflu curând.

Seara, la masă, domnul Eyssette ne anunță solemn că fabrica fusese vândută și că, într-o lună, vom pleca cu toții la Lyon, unde aveam să locuim de acum înainte.

A fost o lovitură îngrozitoare pentru mine. Parcă mi-ar fi căzut cerul în cap. Fabrica vândută!... Ei, bine, și insula mea, peșterile, coliba mea?

Vai! insula, peșterile, colibele, domnul Eyssette le vânduse pe toate, trebuia să mă despart de ele. Doamne, cum plângeam!...

Vreme de o lună, în timp ce împachetam oglinzile, vesela, mă plimbam singur și trist prin draga mea fabrică. Nu îmi mai stătea mîntea la joacă, vă dați seama... oh! nu... Mă duceam să mă așez prin toate ungherele și, uitându-mă la obiectele din jurul meu, le vorbeam ca unor ființe; le spuneam platanilor: „Rămas-bun, scumpii mei prieteni!”, iar bazinelor: „S-a sfârșit, n-o să ne mai vedem”. În fundul curții era un rodier frumos ale cărui frumoase flori roșii se desfăceau la lumina soarelui. I-am zis, hohotind: „Dă-mi una din florile tale”. Mi-a dat. Am pus-o la piept, în amintirea lui. Eram tare nefericit.

Totuși, chiar în vârtejul acestei mari suferințe, două lucruri mă făceau să zâmbesc: mai întâi, gândul de a urca pe un vapor, apoi faptul că mi se îngăduise să îmi iau papagalul cu mine. Îmi spuneam că Robinson își părăsise insula aproape în aceleași împrejurări, și aceasta îmi dădea curaj.

În sfârșit, ziua plecării sosi. Domnul Eyssette era deja de o săptămână la Lyon. O luase înainte cu piesele mari de mobilier. Am plecat, deci, împreună cu Jacques, cu mama și cu bătrâna Annou. Fratele meu mai mare, abatele, nu se muta cu noi, dar ne însoți

până la diligența de Beaucaire; ne însoți, de asemenea, și portarul Colombe. El era acela care mergea în față, împingând o tărăboanță uriașă încărcată cu cufere și valize. În spatele lui venea fratele meu, abatele, ducând-o de braț pe doamna Eyssette.

Sărmanul meu abate, pe care aveam să nu îl mai revăd niciodată!

Bătrâna Annou mergea în urma lor, flancată de o umbrelă enormă, albastră, și de fratele meu Jacques, care era foarte mulțumit că pleacă la Lyon, dar care, totuși, sughita de plâns.... În sfârșit, în coada coloanei, venea Daniel Eyssette, ducând plin de importanță colivia papagalului și întorcând în fiecare clipă capul după scumpa lui fabrică.

Pe măsură ce caravana se îndepărta, copacul cu rodii se înălța cât putea pe deasupra zidurilor grădinii ca să mai poată fi zărit încă o dată... Platanii își clătinau crengile în semn de rămas-bun... Daniel Eyssette, foarte emoționat, le trimitea sărutări tuturor, pe furiș și din vârful degetelor.

Plecam de pe insula mea pe 30 septembrie 18...

II

LIBĂRCILE¹

O, întâmplări ale copilăriei mele, cât de vii mi-ați rămas în minte. Mi se pare că a fost ieri acea călătorie pe Rhône. Văd încă vaporul, pasagerii, echipajul, aud zgomotul zburătorilor și şuieratul motoarelor. Căpitanul se numea Génies, meșterul bucătar, Montélimart. Asemenea lucruri nu se uită.

Călătoria dură trei zile. Le petrecui pe punte, coborând doar ca să mănânc și să dorm. În restul timpului mă duceam să mă așez la capătul vasului, aproape de ancoră. Se afla acolo un clopot mare, care anunța fiecare oprire; mă așezam lângă clopotul acela, printre o mulțime de parâme, puneam colivia papagalului între picioare și priveam. Rhônul era atât de larg încât de-abia i se zăreau malurile. Eu l-aș fi vrut și mai larg, și aș fi vrut să i se spună Mare! Cerul râdea, valurile erau verzi. Bărci mari coborau pe firul apei. Piloți de vase, traversând fluviul prin vad în spinarea catârilor, treceau cântând pe lângă noi. Uneori, vaporul mergea de-a lungul câte unei insule acoperite de stuf și de sălcii. „Oh! o insulă pustie!”, îmi spuneam în gând și o mâncam din ochi...

Spre sfârșitul celei de-a treia zile, crezui că o să avem parte de o vijelie. Cerul se întunecase dintr-o dată; o ceață deasă se învolburase peste fluviu; în partea din față a vaporului fusese aprins un felinar mare, și, pe legea mea, în prezența tuturor acestor semne, am început să fiu cam neliniștit... În clipa aceea, cineva de lângă mine zise: „Iată Lyonul!” În același timp, clopotul cel mare începu să sune. Eram la Lyon.

¹ Nume dat în Sud acelor insecte mari pe care Academia le numește „corhani”, iar oamenii din Nord le spun „gândaci de bucătărie” (n. a.).

Nedeslușit, prin ceață, văzui pe un mal și pe celălalt lumini care străluceau; trecurăm pe sub un pod, apoi pe sub un altul. De fiecare dată, uriașa țevă a motorului se îndoaia și scuipa torente de fum negru care te făceau să tușești... Pe punte era o harababură înspăimântătoare. Pasagerii își căutau bagajele, marinarii înjurau, rostogolind butoaie în întuneric. Ploua...

Mă grăbii să mă alătur mamei mele, lui Jacques și bătrânei Annou, care erau la celălalt capăt al vaporului, și iată-ne pe toți patru, strânși unii în alții sub umbrela mare a lui Annou, în timp ce vasul trăgea de-a lungul cheiului și începea debarcarea.

Într-adevăr, dacă domnul Eyssette nu venea să ne scoată de acolo, cred că nu ne-am fi descurcat în vecii vecilor. Veni spre noi pe băjbăite, strigând ostășește: „Stai! Cine-i?” La auzul acestui strigăt de santinelă atât de cunoscut, am răspuns: „Prietenii”, toți patru o dată, cu o bucurie de nedescris... Domnul Eyssette ne îmbrățișă iute, îl apucă pe fratele meu cu o mână, pe mine cu cealaltă, spuse femeilor „După mine!”, și la drum... Ah! ăsta da bărbat!

Înaintam cu greutate; se lăsase noaptea, puntea era alunecoasă. La fiecare pas te loveai de lăzi... Deodată, de la capătul navei, o voce stridentă, răsunătoare, ajunsese până la noi: „Robinson! Robinson!”, spuse vocea.

— Ah! Dumnezeule! strigai, încercând să îmi desprind mâna din mâna tatălui meu care, crezând că alunecasem, mi-o strânse și mai tare.

Vocea se făcu din nou auzită, și mai stridentă, și mai sonoră: „Robinson! Sărmanul meu Robinson!” Făcui o nouă încercare să îmi trag mâna. „Papagalul meu”, strigai, „papagalul meu!”

— Dar ce, acum vorbește? întrebă Jacques.

Dacă vorbea? Te cred, îl auzai de la o poștă. În zăpăceala mea, îl uitasem acolo, la celălalt capăt al vaporului, lângă ancoră, de acolo mă chema, strigând din toate puterile: „Robinson! Robinson! Sărmanul meu Robinson!”

Din nefericire, eram departe; căpitanul striga: „Grăbiți-vă!”

— O să venim să îl căutăm, zise domnul Eyssette, pe vapoare nu se rătăcește nimic.

Și spunând acestea, cu toate lacrimile mele, mă trase după el. Vai de păcatele noastre! A doua zi am trimis să îl caute și nu l-au mai găsit... Vă dați seama ce disperat am fost: nici Vineri, nici papagal! Robinson nu mai era cu puțință. De altfel, cum să mai născocoști, oricâtă bunăvoință ai fi avut, o insulă pustie la etajul patru al unei case murdare și umede de pe strada Lanterne¹?

Oh! ce casă înfiorătoare! O voi păstra în fața ochilor toată viața: scara era lipicioasă, curtea semăna cu un puț, portarul, un cizmar, își avea dugheana lipită de pompa de apă... Era groaznic.

În seara sosirii noastre, bătrâna Annou, luând în stăpânire bucătăria, începu să strige ca din gură de șarpe:

— Libărcile! Libărcile!

Alergarăm. Ce spectacol! Bucătăria era plină de gândaci: mișunau în vitrină, pe pereți, pe plită, în sertare, în bufet, peste tot... Îi striveai fără să vrei. Ptiu! Annou omorâse deja mulți, dar cu cât omora mai mulți, cu atât se înmulțeau. Veneau prin gaura de la canalul de scurgere. O astupară, dar a doua zi apărură din nou, prin alt loc, nu se știe de unde. A trebuit să ne luăm o piscică anume pentru a-i omorî și, în fiecare noapte, în bucătărie era un măcel înspăimântător.

Libărcile mă făcură să urăsc Lyonul din prima seară. A doua zi a fost și mai rău. Trebuia să deprindem obiceiuri noi, orele de masă erau altele... Pâinile nu aveau aceeași formă ca la noi. Erau numite „cununi”. Poftim nume!

La măcelărie, când bătrâna Annou cerea o bucată pentru carbonado², vânzătorul de la tejghea îi râdea în nas, habar n-avea ce-i aia carbonado necioplitul ăla... Ah! am început să mă satur repede.

Duminica, pentru a ne mai înveseli un pic, ne duceam să ne plimbăm, toată familia, pe cheiurile Rhônului, cu umbrelele. Instinctiv, ne îndreptam mereu spre Sud, pe partea dinspre Perrache. „Mi se pare că asta ne apropie de casă”, spunea mama, care tânjea și mai mult ca mine... Aceste plimbări în familie erau lugubre. Domnul Eyssette bombănea, Jacques plângea tot timpul, eu rămâneam mereu în urmă; nu știu de ce, mi-era rușine pe stradă, poate pentru că eram săraci.

¹ Lanternă, felinar (n. tr.).

² În dialectal provensal, tocătură de carne, fiartă înăbușit (n. tr.).

După o lună, bătrâna Annou se îmbolnăvi. Cețurile o omorau; a trebuit să fie trimisă înapoi în Sud. Această sărmană femeie, care o iubea pe mama la nebunie, nu se putea hotărî să ne părăsească. Ne implora să o păstrăm, făgăduindu-ne că nu o să moară. A trebuit să o îmbarcăm cu forța. Ajunsă în Sud, de disperare se mărită.

Odată Annou plecată, nu am mai luat o altă bonă, ceea ce mi s-a părut culmea mizeriei... Nevasta portarului urca să facă treburile mai grele, mama își ardea la focul mașinii de gătit mâinile ei frumoase și albe pe care îmi plăcea atât de mult să i le sărut; în ceea ce privește cumpărăturile, Jacques era acela care le făcea. I se puneau un coș mare în brațe și i se spunea: „Cumperi asta și asta”, și el cumpăra asta și asta, exact așa cum i se spunea, plângând mereu, orice-ai zice. Sărmanul Jacques! Nici el nu era fericit. Domnul Eyssette, tot văzându-l mereu cu ochii în lacrimi, prinsese în cele din urmă pică pe el și îl ocăra tot timpul, ba îi mai scăpa și câte o scatoalcă... Toată ziua auzeai: „Jacques, ești un mojić! Jacques, ești un măgar!” Fapt este că, atunci când tatăl său era de față, nefericitul de Jacques își pierde capul. Efortul pe care îl făcea să își rețină lacrimile îl urătea. Domnul Eyssette îi purta ghinion. Ascultați scena cu cana.

Într-o seară, când ne pregăteam să ne așezăm la masă, ne-am dat seama că nu era o picătură de apă în toată casa.

— Dacă vreți, mă duc să aduc, spune copilul bun care era Jacques. Și iată-l că ia cana, o cană mare și grea de porțelan.

Domnul Eyssette ridică din umeri și zice:

— Dacă se duce Jacques, sparge cana sigur.

— Auzi, Jacques – doamna Eyssette este aceea care vorbește, cu glasul ei potolit –, auzi, nu o sparge, fii cu băgare de seamă.

Domnul Eyssette urmează:

— Oh! degeaba îi spui să nu o spargă, tot o va sparge.

Aici, vocea plângăreață a lui Jacques:

— Dar, în sfârșit, de ce vreți să o sparg?

— Nu vreau să o spargi, îți spun că o să o spargi, răspunde domnul Eyssette, pe un ton care nu admite nicio replică.

Jacques nu mai scoate o vorbă; apucă urciorul cu o mână tremurândă și iese brusc, de parcă ar vrea să spună:

„Ah! o să îl sparg? Lasă că vedem noi.”

Trec cinci minute, zece; Jacques nu mai apare. Doamna Eyssette începe să se neliniștească.

— Numai să nu se fi întâmplat ceva!

— La naiba! Ce vrei să se fi întâmplat? răbufnește domnul Eyssette. A spart cana și nu îndrăznește să se mai întoarcă.

Dar, în timp ce spune asta, pe un ton arțăgos, se arată a fi cel mai bun om din lume, se ridică și se duce să deschidă ușa să vadă ce s-a întâmplat cu Jacques. Nu trebuie să meargă prea departe; Jacques e în picioare pe palier, în fața ușii, cu mâinile goale, tăcut, înlemnit. Văzându-l pe domnul Eyssette, se albește la față și, cu o voce sfâșietoare și stinsă, oh! atât de stinsă, spune: „Am spart-o.”... O spărsese!...

În arhivele familiei Eyssette noi numim asta „scena urciorului”.

Trecuseră aproape două luni de când eram la Lyon, când părinții noștri se gândiră și la soarta noastră de școlari. Tata ar fi vrut, într-adevăr, să ne dea la colegiu, dar era scump. „Dacă i-am trimite la o școală de cântăreți de biserică?”, întrebă domnul Eyssette. „Se zice că acolo copiii nu o duc rău.” Această idee surâse tatălui meu, și, cum Saint-Nizier era biserica cea mai apropiată, am fost trimiși la școala de cântăreți de biserică de la Saint-Nizier.

Era foarte amuzantă școala de cântăreți de biserică! În loc să ne îndoape capul cu greacă și latină ca în celelalte institute, ne învățau să slujim liturghia mare și liturghia mică, să cântăm antifonul, să facem genuflexiuni, de asemenea, să tămâiem, ceea ce este foarte greu. Erau, într-adevăr, pe ici, pe colo, câteva ore din zi consacrate declinărilor și rezumatelor, dar asta doar printre picături. Înainte de orice, ne aflam acolo pentru a ne pregăti să slujim biserica. Cel puțin o dată pe săptămână, abatele Micou ne spunea cu un aer solemn, între două prize de tabac: „Măine, domnilor, fără ore de dimineață! Suntem la înmormântare”.

Eram la înmormântare. Ce fericire! Apoi erau botezurile, căsătoriile, o vizită a Monseniorului, care se ducea să împărțăsească un bolnav. Oh! împărțășania! Cât de mândru te simțeai atunci când puteai să îl însoțești! Sub un baldachin mic de catifea roșie, pășea preotul,

purtând ostia¹ și sfântul mir. Doi copii din cor susțineau baldachinul, alți doi îl escortau, purtând mari felinare aurii. Un al cincilea mergea în față, cădelnițând. De obicei, aceasta era îndatorirea mea... La trecerea alaiului de împărtașanie, bărbații se descopereau, femeile se închinau. Când ajungeam în dreptul unui post de pază, santinela striga: „La arme”, soldații alergau și se așezau în rând. „Prezentați... armele! Genunchiul la pământ!”, spunea ofițerul... Puștile zăngăneau, toba bătea. Cădelnițam de trei ori, ca la Sanctus, și ne vedeam de drum.

Era tare vesel la școala de cântăreți de biserică.

Fiecare dintre noi avea, într-un dulăpior, un echipament complet de cleric: o sutană cu pulpană lungă, o îmbrăcăminte albă pentru slujbă, un stihar alb cu mâneci mari și țepene de scrobite ce erau, ciorapi de mătase neagră, două calote, una de postav și una de catifea, gu-lere răsfrânte, brodate cu mici perle albe, într-un cuvânt, tot ce trebuia.

Se părea că acest costum îmi venea foarte bine: „Îți vine să-l mănânci, nu altceva”, spunea doamna Eyssette. Din nefericire, fiind foarte mic, eram disperat din această pricină. Închipuți-vă că, înălțându-mă pe vârfuri, nu mă ridicam niciodată mai sus de ciorapii albi ai domnului Caduffe, paznicul bisericii noastre, și, apoi, eram și atât de plâpând! Odată, la slujbă, mutând Biblia din loc, cartea cea mare se dovedi a fi mai grea, încât mă dăramă. M-am prăbușit cât eram de lung pe treptele altarului. Pupitrul s-a spart, serviciul divin s-a întrerupt. Era în ziua de Rusalii. Ce scandal... În afara acestor mici neajunsuri legate de statura mea mărunță, eram foarte mulțumit de soarta mea și, adesea, seara, când ne culcam, Jacques și cu mine ne spuneam: „La urma urmei, e tare vesel la școala de cântăreți de biserică”. Din nefericire, nu am rămas multă vreme acolo. Un prieten al familiei, rector la o universitate din Sud, îi scrisese într-o zi tatălui meu că, dacă voia o bursă de extern la colegiul din Lyon pentru unul dintre fiii săi, ar putea avea una.

— Va fi pentru Daniel, spuse domnul Eyssette.

— Și Jacques? întrebă mama.

¹ Pâine nedospită (azimă) care se dă la împărtașanie în cultul catolic și în cel luteran (n. red.).

— Oh! Jacques! Îl păstrez lângă mine, îmi va fi foarte folositor. De altfel, îmi dau seama că îi place comerțul. Vom face din el un comerciant.

De fapt, nu știu cum de reușise domnul Eyssette să își dea seama că Jacques era atras de comerț. În vremea aceea, sărmanul băiat nu era atras decât de lacrimi, și dacă ar fi fost întrebat... Dar nu îl întreabă nimeni, iar pe mine, nici atât.

Ceea ce mă miră la început, la sosirea mea la colegiu, a fost faptul că eram singurul în bluză. La Lyon, fiii bogătașilor nu poartă bluze; doar copiii străzii, *gones*¹, cum li se spune. Eu, însă, aveam una, o mică bluză în carouri, de pe vremea fabricii; aveam o bluză, arătam ca un *gone*... Când intrai în clasă, elevii începură să rânjească. Șușoteau: „Ia te uită! Are o bluză!” Profesorul strâmbă din nas numai de câțiva și prinse pică pe mine. Din clipa aceea, atunci când îmi vorbea, o făcea întotdeauna din vârful buzelor, cu un aer disprețuitor. Niciodată nu avea să îmi spună pe nume; mă striga mereu: „Hei, tu de colo, piciule!” I-am repetat, totuși, de douăzeci de ori că mă numeam Daniel Ey-sset-te... În cele din urmă, colegii mă porecliră „Piciul”, și așa mi-a rămas numele.

Nu doar bluza mă deosebea de ceilalți copii. Ceilalți aveau ghiozdane frumoase din piele galbenă, călimări din lemn de cimișir care miroseau plăcut, caiete cartonate, cărți noi cu multe note în josul paginii; în ceea ce mă privește, cărțile mele erau niște terfeloage² jerpelite cumpărate pe chei, mucegăite, îngălbenite, mirosind a rânțed; copertile erau toate zdrențuite, uneori lipseau și pagini. Jacques făcea tot ce putea să mi le lipească pe carton gros cu clei de oase; dar întotdeauna punea prea mult clei și cărțile mele puteau. Îmi făcuse și un ghiozdan cu o mulțime de buzunare, foarte comod, dar și acum pusese prea mult clei. Nevoia de a lipi și de a cartona ajunsese o manie pentru Jacques, ca și nevoia de a plânge. Avea tot timpul în fața focului o grămadă de borcănașe cu clei, și, de îndată ce putea să scape o clipă de la prăvălie, lipea, lega, cartona. În restul timpului,

¹ Haimanale (n. tr.).

² Registru, catastif, carte (veche, ruptă, zdrențuită și murdară) (n. red.).

*Profesorul nu avea să îmi spună pe nume; mă striga mereu:
„Hei, tu de colo, piciule”.*

ducea pachete în oraș, scria ceea ce i se dicta, se ducea după cumpărături – comerțul, ce mai!

În ceea ce mă privește, am înțeles că, atunci când ești bursier, când porți bluză, când ți se spune Piciul, trebuie să muncești de două ori mai mult decât ceilalți pentru a fi egalul lor, și, pe cinstea mea, Piciul se puse cu burta pe carte.

Tare inimos Piciul! Îl văd, iarna, în odaia sa neîncălzită, așezat la masa de lucru, cu picioarele învelite într-o pătură. Afară, chiciura biciuia ferestrele. În prăvălie se auzea glasul domnului Eyssette care dicta:

— Am primit plata dumneavoastră de pe 8 curent...

Și vocea plângăreață a lui Jacques care repeta:

— Am primit plata dumneavoastră de pe 8 curent...

Din când în când, ușa odăii se deschidea încetiușor, era doamna Eyssette care intra. Se apropia de Pici în vârful picioarelor. Sst!...

— Lucrezi? îl întreba în șoaptă.

— Da, mamă.

— Nu ți-e frig?

— Oh! nu!

Piciul mințea, dimpotrivă, îi era foarte frig.

Atunci, doamna Eyssette se așeza lângă el, cu andrelele în mână, și rămânea ceasuri întregi numărând ochiurile cu voce scăzută, scoțând din vreme în vreme un oftat adânc.

Sărmana doamnă Eyssette! Se gândea mereu la scumpul ei Sud, pe care nu nădăjduia să îl mai revadă vreodată... Vai! din nefericire pentru ea, din nefericire pentru noi toți, avea să îl revadă curând...

CUPRINS

Povestea cărților mele: *Piciul* 5

PARTEA ÎNTÂI

I. Fabrica	15
II. Libărcile	24
III. A murit! Rugați-vă pentru el!	33
IV. Caietul roșu	38
V. Cum se câștigă o pâine	49
VI. Cei mici	58
VII. Supraveghetorul	66
VIII. Ochii negri	75
IX. Afacerea Boucoyran	83
X. Zile grele	91
XI. Bunul meu prieten, profesorul de scrimă	95
XII. Inelul de fier	103
XIII. Cheile domnului Viot	114
XIV. Unchiul Baptiste	118

PARTEA A DOUA

I. Galoșii mei	121
II. Din partea preotului de la Saint-Nizier	125
III. Mama mea Jacques	134
IV. Discutarea bugetului	137
V. Coucou-Blanc și doamna de la etajul întâi	145
VI. Romanul lui Pierrotte	153
VII. Trandafirul roșu și ochii negri	165
VIII. O lectură în pasajul Saumon	175

IX. Vei vinde porțelan	191
X. Irma Borel	201
XI. Inima de zahăr	209
XII. <i>Tolocotignan</i>	222
XIII. Răpirea	231
XIV. Visul	240
XV.	249
XVI. Sfârșitul visului	258